

УДК 378.1:356.13

© Кузь Ю.М.

ПРОЕКТУВАННЯ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ АВТОМАТИЗОВАНИМ СИСТЕМАМ ТА ЗАСОБАМ ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ

Постановка проблеми. Головне завдання ВВНЗ сьогодні залишається єдиним – його випускник повинен бути всебічно підготовлений до виконання своїх функціональних обов'язків у будь-яких умовах [4, 5].

Злочинні елементи сьогодні намагаються використовувати нові досягнення в галузі науки і техніки для виготовлення та підробки документів з метою незаконного перетину по них державних кордонів. На промисловій основі ними налагоджується обладнання в транспортних засобах, що перетинають державний кордон, сховищ і тайників для перевезення людей та контрабанди, зброї та інших заборонених для ввезення в Україну та вивезення з України предметів і матеріалів. Тому ефективно викладання дисципліни «Технічні засоби прикордонного контролю» вимагає сьогодні впровадження науково обґрунтованих методик навчання майбутніх фахівців-прикордонників.

Постановка завдання. Метою цієї статті є проектування методики навчання курсантів автоматизованим системам та засобам прикордонного контролю у ВВНЗ, моделювання процесу навчання курсантів на основі розробленої методики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему підготовки військових фахівців досліджували В. Балашов, О. Бойко, О. Керницький, М. Нецадим, П. Онипченко, О. Сафін, Ю. Сердюк, І. Тихонов, В. Щербаков, В. Ягупов та ін. Методичні основи підготовки фахівців у вищих військових навчальних закладах у сучасних умовах розроблено В. Васильєвою, В. Давидовим, А. Іваніцьким, О. Латишевою, А. Ситниковою, Ю. Шарановою, А. Шестаковою та іншими.

У дисертаційних дослідженнях останніх років проблеми підготовки військових фахівців вивчали Н. Арсенєва, О. Євсюков, В. Рахманов (підготовка курсантів у ВВНЗ); В. Монастирський (підготовка правоохоронців); Н. Берестецька, С. Будник, Т. Ваколюк, А. Галімов, В. Матвійчук, М. Недбай, Е. Суслін, Ю. Сичевський, В. Шевчук (підготовка майбутніх прикордонників) та ін.

Ці дисертації свідчать про зростаюче усвідомлення науково-педагогічною громадськістю необхідності покращення навчання майбутніх військових фахівців України.

Виклад основного матеріалу. Зміст навчання майбутніх прикордонників при вивченні дисципліни «Технічні засоби прикордонного контролю» включає в себе сукупність професійних понять, уявлень, суджень щодо професійної діяльності при виконанні завдань на кордоні. Він визначається вимогами, наказами та директивами керівництва, змістом військової освіти, особливостями професійної діяльності прикордонників і включає такі компоненти.

Результативність системи навчання курсантів визначається новоутвореннями: знання, навички, уміння, досвід, що відображають зміст їх професійної діяльності на кордоні при використанні автоматизованих та технічних засобів прикордонного контролю. Показником є професійна, психологічна та особистісна готовність курсантів до служби на кордоні.

Успішність дій майбутніх прикордонників на кордоні досягається:

- високим рівнем технічної підготовки персоналу та вміннями тактичними прийомами та методами застосування технічних засобів прикордонного контролю;
- своєчасним забезпеченням підрозділів технічними засобами прикордонного контролю;
- утриманням технічних засобів у справному стані та постійною готовністю до застосування;
- швидким поновленням технічних засобів при виході з ладу;
- вдосконалення старих зразків технічних засобів та введення нових [3, 7].

Отже, навчання курсантів буде успішним лише при ефективному функціонуванні науково обґрунтованої та ефективно здійсненої методики навчання курсантів дисципліни «Технічні засоби прикордонного контролю», де чітко окреслені теоретичні підґрунтя, розроблені мета, зміст, завдання методики, принципи, методи та форми навчання за етапами підготовки та міжпредметними зв'язками з іншими дисциплінами, засоби навчання, механізми взаємодії викладача та курсантів, управління їхньою навчальною діяльністю, засоби контролю отриманих ЗНУ, заходи щодо своєчасного корегування НВП.

На думку Р.М. Макарова, «методика навчання – це система обґрунтованої побудови занять і оптимального напрямку розумової діяльності у процесі навчання» [4].

Український науковець О.Є. Коваленко наводить таке визначення: «Методика – це сукупність методів досягнення мети...» [3].

На основі досліджень [1, 2, 5] ми визначаємо методику навчання курсантів автоматизованим та технічним засобам прикордонного контролю як сукупність цілеспрямовано та науково скомпонованих цілей, змісту, методів, прийомів, способів, засобів, принципів, завдань, організаційних форм та основних етапів навчання, спрямованих на формування і розвиток у нього ЗНУ з використання автоматизованих та технічних засобів прикордонного контролю, розвиток їхньої особистості як майбутніх прикордонників.

Концептуальна основа методики навчання майбутніх прикордонників автоматизованим комплексом та технічним засобам прикордонного контролю ґрунтується на технології особистісно орієнтованого навчання та базується на теоретичних положеннях про структуру особистості К.К. Платонова і структуру інтелекту Дж. Гілфорда, про гармонійний розвиток особистості Л.В. Занкова, Б.М. Неменського, про розвиток творчих здібностей Д.Б. Богоявленської, І.С. Якиманської, В.Д. Шадрикова, В.Н. Дружинина.

Метою методики навчання курсантів автоматизованим та технічним засобам прикордонного контролю стали:

- на першому рівні: оволодіння комплексом знань із використання автоматизованих систем та засобів прикордонного контролю під час служби на кордоні, щоб забезпечити якісну організацію та безаварійну експлуатацію техніки у визначених умовах;
- на другому рівні: формування у курсантів необхідних знань, спеціальних умінь та навичок із використання автоматизованих систем та засобів прикордонного контролю під час служби на кордоні у процесі практичної підготовки.

Результатом діяльності на першому рівні є: наявність глибоких, повних, різнобічних знань та умінь із використання автоматизованих систем та засобів прикордонного контролю під час служби на кордоні; на другому рівні: фахівець-професіонал, підготовлений до виконання завдань під час служби на кордоні.

Усі компоненти методики взаємопов'язані між собою і функціонують таким чином: викладачі, що чітко знають цілі, завдання та зміст дисципліни „Технічні засоби прикордонного контролю”, використовуючи відповідну матеріально-технічну базу, визначають зміст, форми, засоби та методи навчання залежно від рівня підготовленості курсантів. Протягом певного часу вивчаються досягнуті результати суб'єктами навчання. Шляхом порівняння одержаних результатів із загальними цілями і завданнями дисциплін „Технічні засоби прикордонного контролю” вносяться корективи до навчального процесу та здійснюється новий етап взаємодії елементів.

Методика навчання курсантів автоматизованим та технічним засобам прикордонного контролю складалася з таких етапів:

- установчо-мотиваційний, метою якого було формування внутрішньої мотивації діяльності курсантів;
- змістово-пошуковий, головним змістом якого є організація викладачем пошуково-самостійної активності курсантів;
- контрольно-смысловий, метою якого є здійснення самооцінювання курсантами рівня засвоєних на попередніх етапах знань, сформованих ЗНУ;
- адаптивно-перетворюючий, головним завданням якого є визначення способу та

засобів формування ЗНУ та прояв їх у нестандартних квазіпрофесійних ситуаціях;
системно-узагальнюючий, завданням якого є організація, узагальнення та систематизація отриманих знань, сформованих навичок і умінь курсантів;
контрольно-рефлексивний, який передбачає здійснення підсумкового контролювання, самоконтролювання, оцінювання й самооцінювання набутих ЗНУ та досвіду.

Відбір, класифікація і систематизація навчального матеріалу проводилася згідно з існуючою професійно-кваліфікаційною характеристикою офіцера-прикордонника відповідно до аналізу технологічних функцій, типових завдань діяльності та вмінь, які необхідні йому для практичної діяльності на кордоні. Компонування навчального матеріалу також проводилося з урахуванням можливостей використання спроектованої нами комп'ютерної системи навчання «Контроль».

Зміст методики ґрунтується на реалізації таких положень:

– сприяння прояву здібностей курсантів, створення умов для їх навчання під час занять та самореалізації спочатку в навчальній, а згодом у військово-професійній діяльності на кордоні;

– оптимальне поєднання методів, форм та засобів навчання для ефективного засвоєння знань, формування навичок та вмінь в умовах служби на кордоні;

– формування в процесі навчання потреби та провідних мотивів служби;

– формування основних ПВЯ курсантів.

Традиційна модель навчальної дисципліни містить, як правило, такі компоненти: мотиваційний, цільовий, змістовний, процесуальний (компоненти форм і методів) і контрольний. Однак така модель має свої істотні недоліки й проблеми. Найбільш характерними з них є такі: підміна змісту навчальної дисципліни її науковою значущістю; автономність, роз'єднаність фундаментальних, загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін, що спричиняє відчуженість вище названих дисциплін від комплексної професійної підготовки майбутніх військових фахівців.

На наш погляд, ці недоліки призводять до того, що головною метою вивчення кожної дисципліни стає не формування в курсантів мотивів, умінь й здатностей використати надалі її науковий зміст для вирішення професійних завдань, а лише самі наукові знання, причому найчастіше на рівні їхнього запам'ятовування. При такому підході кожна кафедра готує «фахівця» за напрямком «своїї» науки, а не професіонала, що вміє користуватися її засобами в повсякденному навчанні й майбутній військовій професії. У результаті створюється така ситуація, коли на перших роках навчання курсантів фактично не вчать застосовувати науковий потенціал фундаментальних і природничих дисциплін як методологічний інструмент цілісного дослідження тих або інших професійних ситуацій. Тому були створені проблемні завдання, які, на нашу думку, здатні оптимально врахувати міжпредметні зв'язки при навчанні.

Під час практичної апробації нашої методики проблемні завдання на практичних заняттях вирішувалися за такими етапами:

постановка мети, завдань, опис ситуаційних завдань та їхня характеристика, пред'явлення курсантам еталонів та зразків виконання типових завдань, первинний аналіз умов завдання, відпрацювання орієнтованих відповідей та дій за еталонами щодо використання автоматизованих систем та засобів прикордонного контролю;

курсанти формують прості вміння роботи, вивчають алгоритми діяльності щодо використання автоматизованих систем та засобів прикордонного контролю;

викладач пропонує курсантам самим змоделювати ситуацію з використання автоматизованих систем та засобів прикордонного контролю на основі розповсюджених помилок, так, щоб вони зрозуміли її сутність та зміст; курсанти прогнозують результати, висувають гіпотези про можливий хід розвитку подій та явищ, визначають можливі способи діяльності та в стислі терміни намагаються знайти напрямок та вірне рішення, виконують прийняте рішення та описують його виконання, імітують взаємодію з громадянами на кордоні;

відбувається оцінювання запропонованих рішень та дій у процесі розв'язання та відпрацювання квазіпрофесійних завдань на практичних заняттях.

Основні відмінності розробленої методики навчання курсантів автоматизованих та технічних засобів прикордонного контролю від традиційної відображені в таблиці.

Таблиця 1

Основні відмінності розробленої методики від традиційної

№	Хар-ки	Основні відмінності
1	Сфера застосування	Навчання майбутніх прикордонників використанню автоматизованих та технічних засобів прикордонного контролю
2	Призначення	навчання технічних дисциплін, що забезпечують службу на кордоні
3	Функції	педагогічна, інноваційна, інтеграційна
4	Принцип дії	на основі системного, суб'єктно-діяльнісного, проблемного, модульного підходів організація навчання курсантів використанню автоматизованих та технічних засобів прикордонного контролю
5	Процеси	висока інтенсивність, проблемний та міжпредметний характер, інтеграція технічних та спеціальних дисциплін
6	Структура	комплексно інтегрована структура з оптимізованим складом елементів
7	Параметри	відповідають вимогам керівних документів з організації служби на кордоні, концепцій і методик підготовки до служби на кордоні

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розроблена методика покликана поліпшити процес навчання майбутніх прикордонників використанню автоматизованих та технічних засобів прикордонного контролю; методика спрямована на засвоєння міжпредметного матеріалу суміжних дисциплін, уміння затребувати й використати їхній науковий зміст у якості методологічного, теоретичного й інформаційно-технологічного засобу вирішення міжпредметних навчальних і професійних завдань, обґрунтування й виконання цільових видів пізнавальної й професійної діяльності. Методика включає: цілі, зміст, принципи, методи, форми, засоби, критерії та методи оцінювання успішності навчання курсантів автоматизованих та технічних засобів прикордонного контролю.

У подальшому плануємо провести порівняння успішності навчання курсантів контрольної й експериментальної груп.

Список використаних джерел

1. Давыдов В. П. Теоретические и методические основы моделирования процесса профессиональной подготовки специалиста / В. П. Давыдов, О. Х. Рахимов // Инновации в образовании. – 2002. – № 2. – С. 62-83.
2. Дубровский А. В. Повышение профессионализма преподавателей военного вуза / А. В. Дубровский, А. А. Якубин // Педагогическое образование и наука. - 2010. - № 2. - С. 69–71.
3. Коваленко Е. Э. Методика профессионального обучения : учеб. для инженеров-педагогов, преподавателей спецдисциплин системы проф.-техн. и высш. образования / Е. Э. Коваленко. – Харьков: Штрих, 2003. – 480 с.
4. Макаров Р. Н. Человеческий фактор. Авиационная педагогика и психология : справочник / Роберт Никитович Макаров. – М. : МНАПЧАК, 2002. – 490 с.

5. Ягупов В. В. Концептуальні основи розвитку професійної суб'єктності у майбутніх фахівців розвідувальної діяльності в системі післядипломної освіти / В. В. Ягупов, В. Г. Кушов // Військова освіта. - 2008. - № 21. - С. 3-12.

Кузь Ю.М.

Проективання методики навчання курсантів автоматизованим системам та засобам прикордонного контролю

У статті розглядається процес проектування методики навчання курсантів автоматизованим системам та засобам прикордонного контролю у ВНЗ, проводиться моделювання процесу навчання курсантів на основі розробленої методики.

Ключові слова: автоматизовані та технічні засоби прикордонного контролю, проектування методики навчання курсантів автоматизованим системам та засобам прикордонного контролю, поетапне формування навичок і вмінь курсантів, методика навчання курсантів автоматизованим системам та засобам прикордонного контролю.

Кузь Ю.Н.

Проектирование методики обучения курсантов автоматизированным системам и средствами пограничного контроля

В статье рассматривается процесс проектирования методики обучения курсантов автоматизированным системам и средствами пограничного контроля в ВУЗ, проводится моделирование процесса обучения курсантов на основе разработанной методики.

Ключевые слова: автоматизированные и технические средства пограничного контроля, проектирование методики обучения курсантов автоматизированным системам и средствами пограничного контроля, методика обучения курсантов автоматизированным системам и средствами пограничного контроля.

Y. Kuz

Design Methodology of Training of Automated Systems and Means of Border Control

This paper deals with the design process methodology training of automated systems and tools in border control in High Educational Establishment. It is carried out simulations of the learning process of students on the basis of the developed method.

Keywords: automated hardware and border control design methodology training of automated systems and means of border control, the gradual development of skills and abilities of students, methods of training of automated systems and means of border control.